

BRAȘOAVE ȘI ADEVĂRURI DESPRE BOALA ȘI MOARTEA LUI MIHAI EMINESCU

FABLES AND TRUTHS ABOUT ILLNESS AND DEATH
OF MIHAI EMINESCU

GHEORGHE BACIU

Abstract: *This study provides new information about tumultuous life, illness and tragic circumstances of Mihai Eminescu death. The author blames fabulous interpretations of poet madness circulated until today.*

Fiecare generație se cuvine să aibă parte de o nouă viziune critică, de o nouă interpretare, de o abordare proaspătă, merită să pună în lumină tot alte fațete ale unei gândiri și ale unei opere de o calitate vizionară greu de decelat și tocmai de aceea necesitând infinite explicații întru articularea coerentă, globală, a unui univers profund original.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

În cuvîntarea rostită la 16 octombrie 1911 cu prilejul dezvelirii statuii poetului în Galați, Nicolae Iorga astfel avea să răspundă la întrebarea cine este Mihai Eminescu: „Afirmarea unității românești eterne, groaza de cotropirea străină, care ucide o conștiință, împiedică o desfășurare, sfărîmă un viitor, lasă fără îngrijire un trecut, pentru a da în loc jaf și corupție, oricare ar fi numele cotropitorului, al celui dintîi dintre neamurile de cultură ori al celei din urmă plebiasiatice”.¹

Pe parcursul celor 125 de ani de la trecerea în neființă a poetului Mihai Eminescu multe s-au scris, multe se vor scrie, neapărat vor fi continuate studiile și analizele diverselor activități și episoade din viața lui zbuciumată. Cercetările vor fi impulsionate și grație interesului sporit față de inestimabilul tezaur literar, publicistic și științific moștenit de la poet. Și, în aceeași măsură, datorită interesului față de viziunile lui patriotice, politice și înzestrării sale spirituale. Cu siguranță, în viitor vor apărea noi informații referitoare la viața și activitatea lui. Nu exclud faptul că, se vor descoperi date referitoare la suferințele poetului și la bolile membrilor familiei sale, care vor da posibilitatea de completat anumite circumstanțe ce țin de moartea dubioasă a poetului, în mare măsură tragică.

Bineînțeles, după mulți ani de la trecerea în neființă a poetului, nu se vor găsi atît de ușor răspunsuri adecvate la multe întrebări, delicate și complicate. În mod special, prin argumente și dovezi reale, trebuie distrus mitul despre sifilisul cerebral, chipurile moștenit genetic, precum și supozițiile referitoare la *nebulie*, profund sedimentate în mințile unor oameni și vehiculate pînă în zilele noastre. Intuiesc că problema abordării adevărului, într-un sens mai larg al cuvîntului, se va confrunta cu numeroși factori obiectivi și subiectivi, ce neapărat vor influența

opinia publică și forma de apreciere a stării reale a lucrurilor de moment, inclusiv a interpretărilor fabuloase, care doar cu timpul, se vor da uitării.

Altă latură a aspectelor eminesciene, bine cunoscută pe parcursul anilor, este tendința unor forțe distructive, care și astăzi se străduiesc din răspuțeri să denatureze cursul obiectiv al evenimentelor reale, să reorienteze perceperea lor contrar spiritului firesc, pentru a-și păstra buna lor imagine în societate sau a ascunde acțiunile falsificatoare, inclusiv motivele sacrificării nedemne a poetului. Dorința adeptilor de a tăinui sau de a hiperboliza anumite fapte a favorizat crearea unui cerc informațional vicios, bazat pe interese meschine, atît de ordin personal, cît și la nivel de stat, în scopul mușamalizării unor probleme sociale și politice ale timpului.

Tamara Gorincioi, cu mare durere sufletească, afirmă²: „Chiar și manualele școlare sînt pline de brașoave despre Eminescu, continuînd să descrie circumstanțele morții ca urmare a îmbolnăvirii lui de o boală venerică. Se întrebă: cine sînt acei care perpetuează falsul și alimentează mituri mincinoase și divagații pe seama lui Eminescu?”. În continuare, autoarea evidențiază că M. Eminescu este unul dintre primii deținuți politici ai statului modern român și primul ziarist care a fost jertfă politică, luptînd pentru Țară și Neam, și, nu în ultimul rînd, pentru Basarabia.

În scurt timp, M. Eminescu se afla pe culmea creației sale poetice și ziaristice. Făcea impresia că el juca un rol public, mult mai important decît a lăsat să se înțeleagă istoria literară tradițională. Realizase performanțe nu numai ca poet, dar revoluționase și jurnalistică de idei politice și sociale, desăvîrșind începuturile unor precursorii. Transformase *Timpul* dintr-o publicație modestă de partid într-un ziar de audiență națională și de înaltă clasă jurnalistică, fiind șeful unei echipe unice de ziariști. Eminescu nu făcea atît politica unui partid, cît impusese un punct de vedere național, purtînd amprenta excepționalei sale gîndiri. Planurile reformatoare ale poetului vizau unitatea politică a tuturor românilor de la *Nistru pîn' la Tisa*...³

Poetul era convins că lupta lui pentru adevăr se va încununa cu succes, nu se aștepta la o rivalitate categorică, în primul rînd, din partea conducerii de vîrf a țării. Adversarii politici au știut că va fi foarte greu de învins un idol al societății, cum era Eminescu, și de aceea, ei au purces la o tactică bine chibzuită, pentru realizarea căreia a fost nevoie de șase ani. Pînă în zilele noastre sînt cunoscute cuvintele înțelepte ale lui Eminescu: „Ceea ce voiesc românii să aibă e libertatea spiritului și conștiinței lor în deplinul înțeles al cuvîntului”.

M. N. Rusu scrie:⁴ „Eminescu era supravegheat de serviciile secrete pas cu pas. Baronul Von Mayr, ambasadorul Austro-Ungariei la București, îl însărcinase pe F. Lachman să dirijeze această însărcinare. O notă informativă a baronului denunța articolul lui Eminescu în *Timpul* privitor la expansiunea catolicismului în România...” Se mai anunța: „Eminescu, redactor principal la *Timpul*, a făcut propunerea ca studenții transilvăneni de naționalitate română, care frecventează instituțiile de învățămînt din România a se instrui, să fie puși să acționeze în timpul vacanței în locurile natale pentru a racorda politica în direcția *Daciei Mari*”.

Teoria complotului antieminescian îl face pe Ion Spînu să spună tranșant⁵: „Principalul nume al *nebuniei* lui Eminescu rămîne *adevărul*. Asta ar explica

și necurmata *stare de război* cu Eminescu, de un secol încoace, război care a culminat în anii comunismului și s-a prelungit, cu violență, și după 1989. Unul din argumentele forte ale cabalei antieminesciene e că publicistica n-ar avea nici o însemnătate, comparativ cu poezia, deoarece e produsul unei minți pîndite de boală, pentru o bucată de piine” etc.

Alexandru Vlahuță își amintea⁶ cum, pe timpul verii, patronii de la *Timpul* plecau cu toții la odihnă. Eminescu stătea neclintit la București, mistuindu-se și luptînd pînă la jertfă pentru onorarea altora, fiind soldat nefericit. Asta era pe la sfîrșitul lunii mai 1883, iar peste o săptămînă gazetele anunțau că Eminescu a înnebunit... S-a recurs la o strategie de supraviețuire în fața unei situații insuportabile, *nebunia* fiind a sistemului, nu a poetului... Numele exact al bolii lui Eminescu este criza sacrificială și autosacrificială.

Referitor la starea sănătății lui Eminescu, Daniel Corbu⁷ scrie destul de convingător: „Despre boala poetului s-au scris multe, au fost publicate fel de fel de adeverințe medicale, a căror temeinicie nu mi se cuvine s-o pun la îndoială, dar s-au spus și multe pe care eu nu pot să le cred. Fiind sufletește mai presus de cei mai mulți dintre contemporanii lui, el avea deosebitul său fel de a vedea lucrurile și pozițiunea omului în lumea aceasta. Ceea ce altora li se părea lucru de mare însemnătate pentru dînsul era ceva de nebagat în seamă”.

Bolile de care a suferit poetul din fragedă copilărie și pînă în prezent rămîn necunoscute. S-a înregistrat că în anul 1870, fratele Șerban l-a adus acasă pe Mihai de la București pentru îngrijiri, fără specificarea maladiei sau acuzelor pe care le prezenta la acel timp.

În februarie 1872, pentru prima dată, Eminescu se plîngea părinților, într-o scrisoare, că a fost bolnav, mai mult sufletește, fără a se concretiza cauza.

În 1878, Eminescu a avut motiv de consult medical din cauza durerii picioarelor, despre care îi pomenește la 27 mai 1882 Veronicăi Micle (*picioarele iar mi se coc*). Natura și evaluarea clinică a afecțiunilor patologice localizate la picioare nu sînt caracteristice pentru un proces sifilitic, avînd mai multe asemănări cu erizipelul sau brîncă (în popor). Acesta este un proces inflamator al tegumentelor, provocat de microbi, mai des de streptococi. Evoluează pe neașteptate, cu frisoane, febră, dureri de cap, adesea cu vomitări. Mai des se localizează la picioare și trunchi. Sectorul afectat devine roșu, dureros, adesea se complică cu formarea buloelor, umplute cu puroi. Tabloul clinic, descris perfect, se încadrează în forma buloasă a erizipelului recidivant, înregistrat la poet, cu succes fiind tratat de cîteva ori la sanatoriul Kuialinik de lîngă Odesa (Victor Creciun, Gh. Teodorescu-Chirileanu).

În anul 1880, poetul o anunța pe sora sa Henrieta că este bolnav trupest, dar mai mult sufletește, se simte îmbătrînit și nu-și vede capul de datorii (Ion Crețu). Intensitatea activităților profesionale din anii 1880–1881 a provocat un surmenaj fizic și psihoemoțional de proporție, ceea ce i-a înrăutățit simțitor sănătatea – oboseală și iritabilitate sporită, adesea cu dureri de picioare, etc.

Mite Kremnitz⁸ spunea despre Eminescu: „Era fire închisă, și chiar în zilele de visătoare dragoste pentru mine, n-a pomenit niciodată nimic... despre grozava boală familială. Niciodată nu am observat semn de boală în mintea lui, cu excepția

unei neînțelese superstiții...".

Se cunoaște bine că la acel timp pe teritoriul Moldovei (și în țările învecinate) bîntuiau așa boli contagioase ca: holera, ciuma, tifosul, tuberculoza ș.a., cu o mortalitate generală înaltă, mai cu seamă printre copii. Referitor la bolile membrilor familiei Eminovici, există diverse informații, majoritatea contradictorii, în mare măsură, din cauza cunoștințelor reduse în acest domeniu. Mai mulți menționează că bolile înregistrate în familie se trag pe linia maternă – chipurile, luesul ereditar.

Despre această situație astfel ne mărturisește medicul C. I. Bercuș:⁹ „Flagelul tuberculozei, care măcinase atîtea vieți în trecutul neamului nostru, se părea că își găsea o stavilă durabilă la începutul secolului XX, după descoperirea bacilului Koch (1882) și a unor încercări de preparare a serului antituberculos”. Doctorul Ecaterina Arbore (1873–1937) arăta că răspîndirea tuberculozei în capitala României în acea perioadă prezenta o problemă destul de gravă. Într-o statistică alcătuită pe 30 ani (1875–1904) numărul morților de tuberculoză a oscilat între 725 și 1231, atingînd proporția de 2,96–4,25% de locuitori... Situația epidemiei prin tuberculoză nu era caracteristică numai Bucureștilor, deoarece ravagiile ei erau prezente aproape în toate satele și orașele țării, cum și în armată... Marea masă a tuberculoșilor răspîndeau microbul conștient sau inconștient, se hrăneau și se tratau la întîmplare, mai ales cu leacuri băbești și cu speranța în Cel de Sus.

În continuare, C. I. Bercuș relevă: „Trecînd în revistă cîteva dintre figurile proeminente ale vieții culturale și științifice de la noi, decedate de tuberculoză în primele decenii ale secolului XX, respectiv pînă la apariția antibioticelor și înainte ca sănătatea populației să devină problemă de stat, vom putea să ne dăm seama de dezastrul produs de către ftizie...” Autorul descrie o serie de personalități care au fost victime ale tuberculozei: scriitorul Iuliu Săvescu (1866–1903); poetul și publicistul Ștefan Petică (1877–1904); psihiatrul Nicolae Vaschide (1874–1907); doctorul Ion Radovici (1868–1908); dramaturgul N. Burlănescu-Alin (1869–1912); scriitorul Emil G. Îrleanu (1878–1914); episcopul Calist Ialomițeanu (1860–1917); artistul Mihai Florescu (1895–1925) ș.a. Poetul Gh. Vasiliu-Bacovia (1881–1957) a trăit peste 75 de ani, dar a fost mult timp chinat de tuberculoză. La 70 de ani i s-a redeschis boala pulmonară din tinerețe, însă, după un tratament cu streptomycină, s-a vindecat.

Zvonurile despre sifilisul ereditar pe linie maternă nu și-au găsit confirmare nici în descrierile oficiale ale medicilor, nici în publicațiile autorilor. Diagnosticul nu corespunde cu tabloul clinic al bolii descris la Mihai Eminescu. Cu atît mai mult, Raluca, mama poetului, era o femeie *statornică în iubire*, care îi dăruia soțului cîte un copil la fiecare 1-2 ani. Deci, sifilisul congenital în familia Eminovici categoric se exclude, din lipsa de probe certe. S-a dovedit că în familia lor majoritatea membrilor au fost bolnavi de *tuberculoză*: Raluca, Șerban, Nicolae, Iorgu, Ilie, Henrieta (G. Călinescu; C. Bercuș; D. Pasat). După cum a mărturisit însăși Henrieta Eminovici: *în familie, tuberculoza a fost ca un blestem*. În astfel de situație se poate vorbi cu siguranță despre existența tuberculozei la membrii familiei Eminovici, și nu putem exclude faptul, că această patologie ar fi răpus viața fraților poetului, care au decedat în fragedă copilărie.

Goma cerebrală la Eminescu s-a stabilit doar declarativ, fără date obiective de ordin clinic. Nu a fost confirmată nici prin analize de laborator sau în cadrul autopsiei (dacă aceasta s-a efectuat). Goma sifilitică, ca proces patologic în ultimul stadiu de dezvoltare, evoluează similar unei tumori cerebrale, care putea să se manifeste clinic prin simptomele comprimării țesutului cerebral. Acest fenomen la Eminescu a lipsit, precum nu s-au constatat nici fenomene de demență, descrise de medici în perioada aflării sale în spital.

De menționat dificultățile majore cu care se confruntau toți medicii din domeniul psihiatriei, în perioada respectivă, la stabilirea corectă a oricărui diagnostic, precum și la diagnosticarea dificilă a bolilor psihiatrice, dependența lor etiopatogenetică fiind determinată de numeroși factori individuali (C. Gordoș).¹⁰ Se consideră că neurosifilisul foarte adesea nu se diagnostichează corect, iar tabloul clinic în perioada terminală se caracterizează prin profunde stări demente (Н. И. Гращенко)¹¹.

Nu este greu de imaginat trăirile lui Eminescu la diagnosticul impus artificial, că este numit public *nebun*, întrucât el conștientiza bine că este supus unei *inchiziții* draconice din partea *prietenilor* și așa numiții *binefăcători*.¹² Această situație stupidă este descrisă de către însuși Eminescu în cunoscuta scrisoare¹³ adresată lui Chibici din 12/24 ianuarie 1884, în care el conștientizează modul în care a fost pus în *cămeșoiul de forță*, de condițiile în care se afla în ospiciu, comportamentul suspect al medicilor și unor *prieteni* față de el ca om.

Susțin ipoteza că „întunecimea minții” la Eminescu, în perioada anilor 1883–1889, are o mai mare legătură directă cu acțiunea nocivă a preparatelor mercuriene, iar evoluția clinică a bolii corespunde stărilor de intoxicație cronică. Despre aceasta ne confirmă și revenirea capacităților lui creatoare la întreruperea cursului de tratament. Totodată, nu poate fi exclusă o evidentă dereglare a stării sănătății, sub formă de *psihopatizare*, condiționată preponderent de avalanșa factorilor stresogeni la care a fost supus poetul timp îndelungat, cu consecințe nefavorabile.

Merită evidențiată viziunea lui Ion Popescu referitor la timpul când a avut loc derularea conflictului între Eminescu și Catinca Slavici, care s-a exprimat sceptic: „Rămîn încredințată că *catastrofa* n-a fost înainte de ducerea poetului în strada Plantelor, ci s-a produs în vremea când el deja se afla acolo. Mediul, groaznicul mediu în care era condamnat să trăiască și care ar zdruncina și pe un om cu totul sănătos – cu condiția să n-aibă nervi ca odgoanele de la vapoare – tocmai acest mediu a provocat *catastrofa*”.¹⁴

Preistoria îmbolnăvirii lui Eminescu și diagnosticul de *înnebunire*, stabilit de către Catinca Slavici, în zorii zilei de 28 iunie 1883, precum și procedeul de internare în spital sînt descrise de George Munteanu¹⁵. Devenise cunoscut chiar din timp și locul aflării, în spitalul doctorului Șuțu. Rămînea doar să se plătească cîte 300 lei lunar pentru camera respectivă. Restul, acțiuni pur tehnice, le-au îndeplinit reprezentanții organelor abilitate: „Pus în *cămeșoiul de forță* și transportat la locul destinației”.

Călin L. Cernăianu a dezvăluit¹⁶, cu probe, că deplasarea lui Eminescu la Viena

s-a făcut la fel de ilegal ca și internarea lui la Șuțu, la 28 iunie 1883. Ilegalitatea constă în aceea că poetul a fost scos din țară fără avizul său și fără pașaport. Potrivit vămii austro-ungare, în perioada 21 octombrie 1883 și 15 februarie 1884, Eminescu nici nu a fost, de fapt, la Viena, deoarece... nu intrase în Imperiu. Aceasta confirmă faptul că au fost persoane cointerestate în această deplasare frauduloasă. Dar cine, dacă nu prietenii, în frunte cu T. Maiorescu?

Despre luciditatea gândirii și demnitatea lui Eminescu¹⁷, aflat la ospiciul nemțean, ne mărturisește conținutul scrisorii din 26 ianuarie 1887, adresată către Vlahuță: „Nu te pot încredința îndestul cât de odioasă e pentru mine această specie de cerșetorie, deghizată sub titlul de subscripție publică, recompensă națională. E drept că n-am bani, dar aceasta e departe de a fi un motiv pentru a întinde talgerul în public. Te rog să desistezi cu desăvârșire de la planul tău, oricât de bine intenționat ar fi, de a face pentru mine apel la public. Mai sînt destule alte mijloace onorabile pentru a-mi veni în ajutor, iar cel propus de voi e desigur cel din urmă, la care aș avea vreodată recurs”. Conținutul acestui răspuns lui Vlahuță ne mărturisește, încă o dată, despre verticalitatea civică a poetului, demnitatea de om conștient.

Într-o scrisoare din 20 iunie 1887, către familia Emilian, sora poetului, Henrieta, scria: „Mihai se află foarte bine în tot felul fizicului. Patru fricțiuni de șapte grame de mercur mai are să facă, pe urmă o baie cu pucioasă, pe urmă o pauză de două zile și vom putea pleca la Lacul-Sărat. Avînd deplina convingere că se va face cu siguranță bine. Ordonanța medicilor este ca să mai iau cu mine 20 fricțiuni de mercur, fiecare de patru grame”¹⁸.

La 3 februarie 1889, Eminescu este spitalizat forțat la ospiciul Mărcuța din București, apoi transferat la „Caritas” (institutul doctorului Șuțu), unde își va găsi popas înainte de moartea sa.

Cunoscutul medic neuropsihiatru Ovidiu Vuia¹⁹, într-o manieră categorică, dovedește că M. Eminescu nu a suferit de lues și nu a avut demență paralică, diagnosticul fiind stabilit incorect. Există dovezi că la internarea la Mănăstirea Neamț, în 1886, Eminescu nu demonstra semne de „nebunie”. La spovedania și împărtășania din bolniță, poetul era limpede la minte, numai tare era trist, spunînd: *Părinte, să mă îngropați la țărmurile mării...* Înseamnă că medicii, sub girul căroră Eminescu a fost expediat aici, au executat mai degrabă un ordin, decît și-au făcut meseria! Despre aceasta, prin excelență, ne mărturisesc poeziile scrise în acea perioadă, scrisorile adresate Veronicăi Micle, precum și descrierea logică a condițiilor în care se afla, în 1886, la Mănăstirea Neamț: „Tratamentul în mucigăita bolniță monahală... cu fața la perete și ușă metalică... întregit zilnic prin bătăi cu funie groasă de către gardienii!”

Diagnosticul de sifilis la Eminescu a fost preluat de doctorul Iszac, întărit mai tîrziu de Alexandru Șuțu, C. Popazu, Gh. Marinescu, C. Bacaloglu, Panait Zosim ș. a., apoi acceptat, de-a lungul timpului, de majoritatea biografiilor și de medici mai recent²⁰.

Combătînd diagnosticul de lues cerebral la Eminescu, Ion Nica analizează proba grafologică a poetului. În cazul unei paralizii generale, cauzată de lues, dezorganizarea scrisului este *irreversibilă, rapidă și profundă*, încît documentele

lăsate de un paralytic vorbesc „de la sine”. În cazul lui Eminescu, se observă păstrarea perfectă a scrisului său, pînă în cele din urmă zile²¹... În orice caz, în zilele premergătoare manifestării bolii „nici cel mai dibaci grafolog n-ar fi în stare să desprindă un cîtuși de discret avertisment din grafia lui Eminescu... Mai mult chiar, după izbucnirea psihozei afective, nici medicii n-au putut să înțeleagă suficient de bine natura răului de care suferea Eminescu”.²²

Mulți recunosc că mitul despre boala și moartea lui Mihai Eminescu este strîns legat de activitatea jurnalistică, de viziunile sale patriotice și insistența de a demasca acțiunile nedemne ale unor demnitari cu o enormă influență politică. La apogeul talentului său, el devenise un tribun înflăcărat, o valoroasă și incomodă figură politică. În floarea capacităților creative, Eminescu își asuma un program măreț, de suport ontologic autohton și antic, asemănător cu cel al lui Nietzsche. Programul fusese strategic argumentat, împărtășit, încă la 1882, Veronicăi Micle. Rămînea doar ca ambii să elaboreze etapele de creație. Însă *moartea civică*, din 1883, a distrus îndeplinirea acestor năzuințe patriotice, în care mult credea poetul.

Matei, fratele mai mic al poetului, aflînd despre cele întîmplate, a intervenit pe lîngă Șuțu și Kremnitz, să-l ia pe fratele său acasă, la care ambii medici au declarat că numai Maiorescu poate face acest lucru, fiindcă numai în baza declarațiilor lui, Eminescu a fost pus la ospiciu.

Anul 1883 a fost crucial pentru soarta poetului, greutățile urmînd, una după alta. Cea mai gravă pentru Eminescu a fost destituirea lui din funcția de redactor la „Timpul”.

Augustin Z. N. Pop avea toate datele necesare²³ pentru a mărturisi: „Diagnosticul drastic oficializat convenea, fiindcă el legitima soarta ce i s-a rezervat poetului de la 1883 încolo... Nu există un buletin medical de autopsie... Pe actul de deces nu apare iscălitura nici a unui medic al poetului, sau pur și simplu – și-au pus degetul doi analfabeți din personalul morgii”.

Este de neînțeles faptul cum doctorul Șuțu a folosit metoda arabă de tratare cu mercur a unui sifilis depistat imaginar la Eminescu, în timp ce afirma că poetul nu a suferit de sifilis! La acel timp, în Occident deja se renunțase la tratamentul cu mercur, considerînd că are efecte dezastruoase. Autorii tratatului de psihiatrie (coordonat de Constantin Gorgos) textual arată că sifilisul cerebral netratat evoluează rapid către faza terțiară, în care se instalează paralizia generală progresivă, pe cînd cel tratat duce la remisiuni și vindecare²⁴. În cazul lui Eminescu, tocmai întreruperea nefastului tratament cu mercur a fost benefică. Aceasta ne confirmă și faptul că, la Ober-Döbling, scăpat de mercur, Eminescu și-a revenit substanțial.

De-a lungul secolelor, cazuri de otrăviri criminale se regăsesc în operele scriitorilor din toate țările lumii. Se cunoaște că în Rusia, la 1571, este otrăvită soția lui Ivan cel Groaznic. În sec. XV–XVI, în Republica Venețiană, otrava devenise un mijloc de suprimare, în scop politic. Se foloseau otrăvuri atît de origine vegetală, cît și minerală. Dintre componentele minerale, în forma unor amestecuri otrăvitoare, mai des, se menționează arsenicul, mercurul, sublimatul, plumbul ș.a. Nu întîmplător, „Regulamentul municipalității poliției din Iași” (1831) prevedea

ca comercializarea tuturor otrăvurilor să se facă numai cu indicarea numelui proprietarului sau al producătorului. În 1837 au fost elaborate alte instrucțiuni, mai severe, de eliberare a substanțelor otrăvitoare: „Este cu totul oprit a slobozi arsenicul, sublimatul sau alte materiale cunoscute ca otrăvuri, decît numai de persoane cunoscute și știute că întrebuițează asemenea otrăvuri la meșteșugul lor; pentru aceste spițerii vor fi datori a ține un registru șnuruit de către Poliție, în care cumpărătorii vor însemna numele lor, locuința, anul, luna, ziua și trebuința pentru care au luat acele otrăvuri...” Din aceste motive, în Condica Criminală din anul 1850 se arată: „Doctorii, chirurgii, spițerii și moașele care vor înlesni procurarea acestor mijloace în scopuri neadmise se vor pedepsi cu închisoarea”.²⁵

Într-un articol²⁶ al doctorului Șuțu găsim elemente descriptive, care susțin evocarea perioadei 9 noiembrie 1886 – 9 aprilie 1887, cu următorul conținut: „În lipsa metodelor medicale mai înaintate, fără instalații și fără medicație, la Neamț, Eminescu a fost tratat cu găleți de apă rece, aruncate pe spinare și cap, cu cufundări în puțină – tratament rudimentar hidroterapeutic – și cu băți cu frînghia umedă... Se plîngea că a fost internat ca nebun, protestînd că n-a fost nebun”. În același timp, doctorul spitalului mai declarase că Eminescu era practic sănătos și poate să părăsească oricînd azilul, însă nu avea mijloace cu ce să plece. Din aceste motive, Eminescu nu putea rămîne nici în spital. În această situație, primul procuror (Mavros) a cerut avizul unei comisii medico-legale, formată din doctorii Al. Șuțu și Z. Petrescu în privința stării mentale a lui M. Eminescu.²⁷

Odată cu începutul tratamentului cu preparate mercuriene și tranchilizante, starea sănătății lui Eminescu se agrava, iar la anularea lor, sănătatea i se ameliora. Pentru a dovedi efectele negative ale acțiunii tratamentului mercurian asupra sănătății lui Eminescu, considerăm drept probe: dereglările psihoemoționale, scăderea potențialului de creație, înrăutățirea bruscă a stării de sănătate, hiper-salivația abundentă, insomnia, durerile în articulații, mișcările nesigure etc. O probă incontestabilă este revenirea la starea normală după stoparea tratamentului cu preparate mercuriene (Ion Nica).

În spitalul lui Șuțu și la Mănăstirea Neamț, mijloacele de tratament rămăseseră la stadiul mercurului, în timp ce în Germania, către 1850, deja deveniseră cunoscute efectele lui toxice asupra organismului și tratamentul sifilisului cu preparate mercuriene era interzis (C. Gordoș). Iar la începutul secolului XX se considera: *dacă există un medicament care nu trebuie folosit în tratamentul sifilisului, acesta este mercurul* (Ovidiu Vuia).

Totodată, aceste preparate continuau să fie folosite în calitate de tratament de către unii medici (A. Șuțu, Iszac). Astfel de tratament poate fi considerat drept formă de asasinare civică a lui Eminescu (O. Vuia).

În baza relatărilor doctorului V. Veniș, care l-a examinat pe poetul traumatizat înainte de moarte, cu siguranță se poate vorbi despre o traumă cranio-cerebrală, produsă prin lovirea, în regiunea temporală dreaptă, cu un obiect contondent dur (cărămidă, piatră, scîndură etc.). Situația plăgii contuze în regiunea dată putea coincide cu locul de aplicare a loviturii. Adesea, consecințele traumatismelor cranio-cerebrale sînt dintre cele mai grave, întrucît ele se pot solda cu imense

hemoragii intracraniene, care, la rîndul lor, declanșează decesul victimei în scurt timp după traumatizare.

În pofida părerilor polarizate, personal, susțin versiunea că poetul Mihai Eminescu a fost victima unei morți violente, care putea interveni atît în urma intoxicației mercuriene cronice, cît și după o traumă cranio-cerebrală gravă. Diferența constă în tanatogeneza (mecanismul) ambelor forme de acțiune din exterior și timpul în care se instalează moartea după începutul acțiunii agentului vulnerant. Cu certitudine, aceste acțiuni violente asupra lui Eminescu s-au succedat.

Preparatele care conțin mercur, prin toxicitatea lor înaltă, acționează distructiv asupra organelor vitale (rinichi, ficat etc.), provocînd dereglări în lanț ale funcționalității normale a întregului organism, manifestate printr-un complex de semne specifice. Introducerea lor periodică avea un efect distructiv mai lent, în mare măsură mascat, cu urmări serioase în sistemul nervos central și în organele vitale, cu dereglări sistemice periculoase pentru viață („moartea civică”), care au cauzat, ulterior, moartea biologică a poetului. Însă, în perioada intoxicației cronice s-a asociat și traumatizarea cu caracter mecanic a capului, care a și fost decisivă în declanșarea morții.

Se cunoaște că trauma cranio-cerebrală gravă, de obicei, evoluează mult mai rapid. Prin urmare, decesul putea să se instaleze peste diferit timp de la eveniment (ore, zile, săptămîni), în funcție de volumul afecțiunilor cerebrale provocate. Dacă ar fi să admitem că Eminescu a suportat într-adevăr un traumatism cranio-cerebral acut, atunci moartea lui se putea încadra în circumstanțele menționate de către unii autori. Astfel, putem spune că așa-numita „moarte subită”, fără un suficient substrat patologic la Eminescu, putea fi catalogată ca violentă, instalată în scurt timp (rapid) de pe urma traumei cranio-cerebrale suportate de poet.

S-a constatat că la începutul secolului XXI, în societate este abordată cu insistență problema reevaluării cauzei morții lui Eminescu, pentru a se elucida dacă aceasta a avut un caracter violent sau nu. În astfel de situație, organele de drept (procurorul) ar fi obligate să verifice toate materialele acumulate la acest caz și să intenteze o cauză penală. Pentru rezolvarea multor probleme cu caracter medico-juridic, neapărat, ar fi fost nevoie de efectuat o expertiză medico-legală în comisie, prezentînd specialiștilor respectivi toate informațiile existente la caz, cu înaintarea unui set de întrebări pentru soluționare. Acest procedeu ar fi rezonabil și din motivul că anterior diagnosticul bolii a fost bazat mai mult pe spusele cuiva, fără prezentarea semnelor obiective ale bolii... Datele autopsiei sînt fabuloase, iar raportul de cercetare a cadavrului și semnăturile medicilor lipsesc... Creierul poetului este uitat pe geam la soare... Se încurcă examenul vizual cu cel microscopic al creierului... Pe corp lipsesc semne de leziuni..., dar martorii, inclusiv doctorii A. Șuțu și V. Vineș, arată cu certitudine despre existența lor. De asemenea rămîn suspecte ora și data morții. Însmormîntarea cu siguranță a fost grăbită.

- ¹Radu Mihai Crișan. *Testamentul politic al lui Mihai Eminescu*. București, Ed. „Cartea Universală”, 2005, p. 32.
- ²Tamara Gorincioi. *Adevărul despre moartea lui Mihai Eminescu*. Chișinău, *Capitala*, nr. 42, 12 iunie 2009, p. 8.
- ³Theodor Codreanu. *Eminescu în captivitatea „nebuniei”*. Chișinău, 2011, p. 169-170.
- ⁴M. N. Rusu. *Eminescu – inedit*. In: *Săptămâna*, 1987, nr. 31, p. 4.
- ⁵Ion Spînu. *Asasinarea lui Eminescu*. Cluj-Napoca, Ed. „Apostrof”, 2011.
- ⁶Al. Vlahuță. *Amintiri despre Eminescu*. București, 1953, p. 138-139.
- ⁷*Mihai Eminescu în amintirile contemporanilor*. Antologie de Daniel Corbu. Iași, Ed. „Princeps”, 2005, p. 99.
- ⁸Mite Kremintz. *Amintiri fugare despre M. Eminescu*. In: *„Mihai Eminescu în amintirile contemporanilor”*. Antologie de Daniel Corbu. Iași, Ed. „Princeps”, 2005, p. 294.
- ⁹C. I. Bercuș. *Tuberculoza în familiile domnitorilor noștri din trecut*. In: *Fiziologia*, nr. 5, 1973, p. 545-551; C. I. Bercuș. *Pagini din trecutul medicinei românești*. București, Editura Medicală, 1981, p. 257-273.
- ¹⁰Constantin Gordoș. *Vademecum în psihiatrie*. București. Ed. Medicală, 1985, p. 294.
- ¹¹Н. И. Гращенков. *Справочник невропатолога и психиатра*. Москва. «Медицина», 1965, 582 с.
- ¹²Theodor Codreanu. *Eminescu în captivitatea nebuniei*. Chișinău, Editura Universul, 2011, p. 157.
- ¹³Mihai Eminescu, *Opere*, XVI. *Correspondență. Documentar*. Editura RPR, 1989, p. 198.
- ¹⁴Theodor Codreanu. *Eminescu în captivitatea nebuniei*. Chișinău, Ed. „Universul”, 2011, p. 11.
- ¹⁵George Munteanu. *Hyperion* (1). *Viața lui Eminescu*. București, 1973, p. 309.
- ¹⁶Călin L. Cernăianu. *Conjurația anti-Eminescu*. II, București, Ed. „Semnele timpului”, 2000, p. 58.
- ¹⁷*O scrisoare autografă a lui M. Eminescu*. În: „Universul literar”, nr. 24, din 16 iunie 1913, p. 3 (fasciculul autografului – în colecția Bibliotecii Academiei R.P.R., manuscris românesc, nr. 4850, f. 50-51).
- ¹⁸Harieta Eminovici. *Scrisoare către familia Emilian*. În: „Mihai Eminescu în amintirile contemporanilor”. Antologie de Daniel Corbu. Iași, Ed. „Princeps”, 2005, p. 411.
- ¹⁹Ovidiu Vuia. *Despre boala și moartea lui Eminescu. Studiu patografic*. București, Ed. „Făt-Frumos”, 1997, p. 15.
- ²⁰Augustin Z.N. Pop. *Pe urmele lui Mihai Eminescu*. București, Ed. „Sport-Turism”, 1978, p. 278-284.
- ²²Ion Nica. *Eminescu. Structura somato-psihică*. București, 1972 p. 195.
- ²³*Ibidem*, p. 179.
- ²⁴Augustin Z.N. Pop. *Contribuții documentare la biografia lui M. Eminescu*. București, Ed. ARPR, 1962, p. 530.
- ²⁵Constantin Gordoș (coordonator). *Vademecum în psihiatrie*. București, Ed. Medicală, 1985, p. 294.
- ²⁶M. Cotrău. *Otrava și viața*. Iași: Ed. Fund. „Chemarea”, 1993, 167 p. *Evenimentul*, nr. 112/ 904, p. 1.
- ²⁷Radu D. Rosetti. *Tragedia lui Eminescu. Documente inedite*. În: *Adevărul literar*, 1922, nr. 95, p. 1.